

Kitap Değerlendirme: Hüseyin Algur. Hafızlık Eğitimi Alan Bireylerin Motivasyon ve Psiko-Sosyal Durumları, İstanbul: Dem Yayınları, 2019. 373 sayfa. ISBN: 9786054036998

Book Review: Hüseyin Algur. *Motivational and Psycho-Social Situations of Individuals, Receiving Hizf Education*. Istanbul: Dem Publishing, 2019. 373 Pages. ISBN:9786054036998

M. Fatih ADAK

Yüksek Lisans Öğrencisi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul/Türkiye
Graduate, Marmara University, Institute of Social Sciences, Istanbul/Turkey

m.fatihadak@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3223-6283>

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Kitap Değerlendirme / Book Review

Geliş Tarihi / Date Received: 28 Şubat / February 2021

Kabul Tarihi / Date Accepted: 25 Mayıs / May 2021

Yayın Tarihi / Date Published: 30 Mayıs / May 2021

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Mayıs / May

Atıf / Citation: Adak, Muhammet Fatih. "Hüseyin Algur. Hafızlık Eğitimi Alan Bireylerin Motivasyon ve Psiko-Sosyal Durumları İstanbul: Dem Yayınları, 2019.". *edid: edebali islamiyat dergisi/ edebali islamic journal* 5/1 (Mayıs/May 2021): 271-277

İntihal: Bu makale, iThenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.

Web: <http://dergipark.gov.tr/edid> | mailto: iifdergi@bilecik.edu.tr

Copyright © Published by Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi / Bilecik Seyh Edebali University, Faculty of Islamic Sciences, Bilecik, 11230 Turkey.
Bütün hakları saklıdır. / All rights reserved.

Öz

Hafızlık, Kur'an-ı Kerim'i bütünüyle ezbere bilmek olarak tanımlanmaktadır. Günümüzde hafızlık eğitimi Türkiye örneğinde Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı Kur'an kurslarında verilebildiği gibi, sivil toplum kuruluşları bünyesinde açılan kurslarda da verilebilmektedir. Yapılan bu eğitimin niteliğinin geliştirilmesi yönünde hem Diyanet İşleri Başkanlığı hem de bağımsız araştırmacılar tarafından birtakım çalışmalar yapılmıştır. Şu anda Giresun Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde Dr. Öğr. Üyesi kadrosunda bulunan Hüseyin Algur'un 2018 yılında Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalında hazırladığı doktora tezi, 2019 yılında kitaplaştırılmıştır. Bu eser hafızlık eğitimi ile ilgili literatür bilgisinin yanı sıra hafızlık eğitiminin diğer ülkelerdeki örnekleri, günümüzde uygulanan hafızlık metotları, hafızlık eğitimi alan bireylerden nitel ve nicel yöntemler kullanılarak elde edilen motivasyon, psiko-sosyal ve stres durumları verilerinin önceki çalışmalar ışığında incelenmesi ile yazarın alanın geliştirilmesi ve Kur'an kurslarında verilen hafızlık eğitiminin niteliğinin artırılması yönündeki tavsiyelerini içermektedir. Bu çalışmada yazarın konuyu ele alış ve sunuş biçimi ile alana yaptığı katkıların okuyucunun istifadesine sunulması hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Hafızlık, Hafızlık Eğitimi, Kur'an Kursları.

Abstract

Hifz is described as memorizing the Quran in its entirety. Today, in terms of Turkish case, hifz education could be provided by Quran courses related to Presidency of Religious Affairs as well as through civil society initiatives. In order to improve the quality of this education, several researches have been conducted by both the Presidency of Religious Affairs and independent researchers. The doctoral dissertation prepared in the field of Philosophy and Religious Studies at the Hitit University, Institute of Social Sciences in 2018 by Huseyin Algur, who is currently an assistant professor at Giresun University, was published into a book in 2019. In addition to the literature on hifz education, this study includes examples of hifz education from different countries, the currently applied hifz methods, examination of data obtained through qualitative and quantitative methods on motivational, psycho-social and stress situations of individuals receive hifz education in the light of previous studies and author's recommendations for the development of the field and increasing the quality of hifz education given in the Quran courses. In this study, it is aimed to present the way author approaches to the subject and his contribution to the field.

Keywords: Religious Education, Hifz, Hifz Education, Qur'an Courses.

Eser, 2018 yılında Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalında Hüseyin Algur tarafından hazırlanan, danışmanlığını Prof. Dr. Şuayip Özdemir'in yaptığı "Hafızlık Eğitimi Alan Bireylerin Motivasyon ve Psiko-Sosyal Durumlarının Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi" başlıklı doktora tezinin kitaplaştırılmış halidir. Yazar, bu çalışmasında hafızlık eğitimi alan bireylerin motivasyon, psiko-sosyal ve stres durumları ile bu durumların hafızlık eğitimine etkisini açıklamaya gayret etmiş, hafızlık eğitimiyle alakalı önerilerde bulunmuştur. Çalışma kapsamında Türkiye'nin yedi bölgesinden toplamda 30 adet erkek ve kız Kur'an kursundan 1369 öğrenciden oluşan çalışma grubuyla nicel, 43 kişiden müteşekkil öğrenci görüşme grubu ile de nitel veri toplanmıştır. Karma yöntemle toplanan verilerin nicel kısmında kişisel bilgiler formu, hafızlık eğitimi ile ilgili bilgiler formu ile "Hafızlık Eğitimi Psiko-sosyal Durum Ölçeği" (HEPSÖ), "Hafızlık Eğitimi Motivasyon Ölçeği" (HEMÖ) yazar tarafından

geliştirilmiştir. Bu ölçek ve formların yanı sıra Cohen S., Kamarck T. Ve Mermelstein R. Tarafından geliştirilen “Algılanan Stres Ölçeği” (ASÖ) de çalışma kapsamında nicel veri toplama aşamasında kullanılmıştır. Örneklem içinden seçilen 43 kişilik grupla yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak nitel veriler elde edilmiştir.

Yazar, çalışmanın amacını “nicel ve nitel yöntemlerle elde edilen verilerin karşılaştırılarak ayrışan ve birleşen yönlerinin tespit edilmesi yoluyla, hafızlık eğitimi alan bireylerin, eğitime başlamaları sağlayan motive edici unsurların tespiti, motivasyon ve psiko-sosyal durumların, hafızlık eğitimi ile ilgili tutum ve görüşlerin çok yönlü değerlendirilmesi” ve “ulaşılacak sonuçların, hafızlık eğitiminin niteliğine ve bu eğitime teveccühün artmasına katkı sağlaması” olarak belirtmiştir. (s. 23-24)

Eser, çalışmayla ilgili teknik detayların ve amacın belirtildiği giriş bölümü, hafız kavramı ve kurumsal olarak hafızlık eğitiminin anlatıldığı birinci bölüm, araştırma yöntem ve teknikleri ile nicel ve nitel bulgularının aktarılıp yorumlandığı kısmı içeren ikinci bölüm, araştırma sonuçlarının ve bu sonuçlardan hareketle yazarın tavsiyelerini içeren sonuç ve öneriler bölümüyle tamamlanmıştır.

Çalışmanın giriş kısmında yazar, hipotezler, amaç ve önem, varsayımlar, sınırlılıklar ve ilgili çalışmalar ile ilgili bilgiler vermiştir. Bu kısımda yazarın detaylı bir biçimde daha önce yapılan çalışmalardan ve bu çalışmayı ötekilerden ayıran özelliklerden bahsetmesi, bu çalışmalar ile araştırma kapsamında elde edilen verileri karşılaştırması süreç içerisinde değişkenlik gösteren veya aynı kalan yönleriyle hafızlığa ve hafızlık eğitimine bakış açısını detaylı bir biçimde gözler önüne sermesi bakımından kıymetlidir.

Birinci bölümde hafız kavramı ve kurumsal olarak hafızlık eğitimi konularına eğilen yazar, hafızlığın ve hafızlık eğitiminin tarihsel gelişimini kronolojik bir biçimde ele almış, Cumhuriyet Dönemi’nde Kur’an-ı Kerim ve eğitimi ile ilgili gelişmeler üzerinde de detaylı bir biçimde durmuştur. Kullanılan yöntemler ve yeni arayışları da ele alan yazar bu kısımda farklı ülke uygulamalarının üzerinde durmuş, burada dili Arapça olan ülkeler ile farklı bir ana dili olan ülkeler arasında yöntem bakımından farklılaşmanın da üzerinde durmuştur. Türkiye’de kullanılan yöntemleri Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB) tarafından hazırlanan “Hafızlık Eğitim Programı” bağlamında inceleyen yazar, bu programın amaçlarına dair bilgiler vermiştir. Aynı zamanda “Geleneksel Yöntem” olarak bilinen cüz sonundan başlayarak ve her cüzün aynı sayfasını sırayla ezberleme esasına dayalı yöntem, Hatice Şahin Aynur tarafından zihin ve hatırlama ile ilgili çalışmaları esas alınarak hazırlanan “Tekrarlara Dayalı Yöntem” ve yeni arayışlar ile ilgili bilgiler vermiş ve de-

ğerlendirmelerde bulunmuştur. Bu bölüm, hafızlık eğitimi veren DİB ve MEB'e (Milli Eğitim Bakanlığı) bağlı kuruluşlar ile resmi olmayan kurslarda verilen eğitim ile ilgili verilen bilgilerle tamamlanmıştır.

İkinci bölümde ise çalışmanın teknik detayları tafsilatlı bir biçimde anlatılmış, araştırmanın nicel ve nitel bulgularını okuyucunun incelemesine sunulmuş, tartışma ve yorum kısmında ise veriler detaylı bir biçimde yorumlanmıştır. Yöntem başlığı altında yazar, araştırma kapsamında "yakınsayan paralel desen" yöntemini tercih ettiğini ve sebeplerini açıklamıştır. (s.90) Aynı zamanda ölçek maddelerinin hazırlanış ve son halini alış sürecini ve bu süreçte yapılan değişiklikleri, ölçeklerin güvenilirlik ve geçerlik katsayılarını okuyucuya sunmuştur. Araştırma kapsamında geliştirilen HEPSÖ ve HEMÖ ölçeklerinin güvenilirlik katsayılarının 0,80 değerinin üzerinde olduğu görülmektedir. Yazar tarafından geliştirilmemiş olan ASÖ ölçeğinin ise ön uygulama sırasında güvenilirlik açısından yeterli olduğu görülse de çalışmanın tüm verileri toplandığında yapılan güvenilirlik testinde Cronbach α değeri 0,607 gibi yeterince yüksek olmayan bir değer olarak ölçülmüştür. Yazar, bu düzeyin yeterli olmayışına değinmiş, fakat genel kabulde bu düzeyin 0,6 seviyesinden yüksek olduğundan güvenilir kabul edilebileceğinden çalışma kapsamından çıkartmamıştır. Araştırmanın örneklemini Türkiye'nin yedi bölgesinin 13 şehrinde toplamda 30 Kur'an kursunu kapsamaktadır. Örneklemini seçerken yazar DİB verilerinin ışığında cinsiyet dağılımının %50-%50 eşit dağılıma yakın olması sebebiyle grubu bu oranlara yakın oranlarla, erkekler lehine %50,2-%48,8 şeklinde seçmiştir.

Katılımcıların gelir durumları incelenirken yazar, hafızlık eğitimi alan bireylerin genel olarak aile gelir düzeylerinin düşüklüğünün üzerinde durmuştur. İkinci bölümde araştırmanın başında verilen hipotezler, toplanan verilerden hareketle test edilmiştir. Çalışmada "Kadınların ortalama motivasyon durum puanları, erkeklere oranla daha yüksektir" ve "İmam hatip lisesi mezunlarının motivasyon durum puanları, diğer mezuniyet türlerine göre daha yüksektir" hipotezlerinin doğrulanamamış oluşu dikkat çekicidir. Zira dini konularda motivasyon durumlarında kadınlar lehine bir farklılaşma ve imam hatip lisesinde alınan eğitim sebebiyle hafızlığa yüklenen anlam ve motivasyonun daha yüksek olması beklenen bir durumdur. Nitel verileri incelerken yazar, katılımcıların konuşmalarından kesitlere yer vermiş, görüşmelerde elde edilen verileri yorumlarken bu kesitlere sıklıkla başvurmuştur.

Yazar, olumlu ve olumsuz pekiştireçlerin hafızlık eğitiminde kullanılmasını tavsiye ederken, olumsuz pekiştireçlerin ceza ile sıklıkla karıştırıldığını, fakat cezanın bir olumsuz pekiştireç değil, davranışların bastırılması olarak

yorumlamıştır. Hafızlık eğitiminde ceza kullanılmamasının öğrencinin tutumları ve eğitimin devamlılığı bakımından önemli olduğunu söylemektedir (s.241). Günümüzde oldukça azalmış olsa da varlığını sürdüren yer yer şiddete varan ağır cezalandırmalar, çoğunlukla hafızlık eğitiminin yaygın olarak yapıldığı yaşlar olan 6-12 yaş ile ergenlik döneminde Erikson'un psiko-sosyal gelişim evreleri olarak nitelendirdiği "başarıya karşı aşağılık duygusu" ve "kimliğe karşı rol karmaşası" gelişim krizlerini derinleştirip, bireyin kurs, hoca ve hafızlık eğitiminden ve hatta dinden soğumasına sebebiyet verebilmektedir. Zira yazar da bu eğitim sürecinde ödül ve ceza hususunda, ödül uygulamasının pekiştirme bakımından daha yararlı olduğunu altını çizmiştir. Bu hususta yazar, kontrolsüz ceza yöntemleriyle disiplini sağlamak yerine, kurs yönetiminin ders verememek vb. durumlar ile ilgili kural- ların öğrenciye önceden bildirmesini tavsiye etmiştir.

Hafızlık eğitimi alan bireylerin hedefleri sorulduğunda yazar, katılımcı- ların ekseriyetinin "hafızlığını tamamlamak" hedefinin olduğunu, uzun vadeli hayal ve hedefler konusunda bireylerin net olmadıklarını aktarmıştır. Eğitimin verimliliğini artırmak, eğitim sonrası kazanımlar ve kabiliyetler ile bu kazanım ve kabiliyetlerin ne şekillerde kullanılacağını öğrenciye aktar- maktan geçer. Bireyin eğitime başlamadan bu eğitimin hayatına ne şekilde anlam ve katkı sağlayacağını bilmesi eğitim sürecinin kalitesine de olumlu katkı sunacaktır. Bu sebeple yazar program içinde öğrenciye bu konuda farkındalık kazandırılmasının gerekliliğinden bahsetmektedir.

Toplanan veriler, frekans ve yüzdelerle incelendiği bölümlerde incelen- miş olsa da yazar tartışma ve yorum kısmında on ana başlık altında tüm verileri karşılaştırarak değerlendirmelerde bulunmuştur. Bu başlıklardan bağımsız değişkenlerin ele alındığı kısımda yazar, bireyin yaşı büyüdükçe hafızlık ile ilgili anlamlandırma ve farkındalık düzeyinin arttığını, küçük yaşlarda ise psiko-sosyal durum ve başarı bakımından uygunluğun en üst düzeyde olduğunu belirtmiş, burada yapılması gerekenin hafızlık eğitiminin neden yapıldığının, bu eğitimi alan bireylerden beklentilerin ne olduğunun kararlaştırılması gerektiği ve bu kapsamda yönlendirmelerin yapılması ge- rektiği yönünde kanaat bildirmiştir. Bu verinin ve yazarın önerilerinin dik- kate değer olduğu açıktır. Motivasyon durum puanları ile ilgili dikkat çekici hususlardan biri de ailesi köyde yaşayan öğrencilerin motivasyon puanları- nın daha yüksek, şehirde yaşayanların ise daha düşük olmasıdır. Aynı za- manda veriler aile gelir durumunun yükselmesi ile motivasyon arasında bir ters orantının olduğunu göstermektedir.

Türkiye'de kurslarda PDR öğretmenlerinin görev yapmasının bireyin psiko-sosyal ve stres durumlarının takibi açısından kıymetli olduğu ve maa-

lesef yeterli düzeyde PDR öğretmeninin istihdam edilmediğini öne süren yazar, hafızlık eğitiminde bireyin özgüven, öz saygı, öz yeterliklerinin eğitimin niteliğini olumlu yönde etkileyeceğini de belirtmiştir.

Sonuç ve öneriler kısmında, araştırmayla ilgili temel bilgileri tekrar edilmiş, detaylara girilmeden veriler yeniden değerlendirilmiştir. Hafızlık eğitimi alan bireylerin aile eğitim durumları değerlendirilirken yazarın, “Hafızlık eğitimi alan bireylerin anne ve babaları en fazla ilkokul mezunudur” ifadesinde, “en fazla” ibaresi yanlış anlaşılmalara müsait olup, anne ve babaların eğitim durumlarının ilkokulda yoğunlaştığı ifade edilmeye çalışılırken, okuyucu tarafından bu ifade ebeveynlerin eğitim düzeylerinin azami ilkokul olduğu şeklinde anlaşılması mümkündür.

Meslek tercihi verilerine bakıldığında, hafızlık eğitimi alan öğrencilerin çoğunlukla hafızlık ile ilgili bilgilerini kullanabilecekleri alanlara yöneldiği görülmektedir. Bu yönelişi yazar hafızlık eğitiminin hedeflerinden biri olarak yorumlamıştır. Aynı zamanda hafızlık sonrası eğitim hedefleri sorulduğunda öğrencilerin Arapça öğrenmek konusunda hevesli olduğunu gözlemleyen yazar, bu kişilerin Arapça öğrenme isteklerinin Kur'an-ı Kerim'i anlamaktan kaynaklandığını, kursların bir kısmında Arapça eğitimi olsa da bu eğitimin genel olarak hafızlığını tamamlamış öğrencilere yönelik olduğunu aktarmıştır.

Araştırma sürecinde yazarın hem gözlemleri hem de araştırmanın verileri ışığında, kursta eğitim alan bireylerinin yaş farklarının sorun teşkil edeceği, yaşı büyük olan öğrenciler ile küçük olanların farklı kurslara yerleştirilmesinin gerekliliğini savunmuştur. Bununla birlikte kursların fiziki yapı ve imkanlarının da hazırlanan yönetmelikler doğrultusunda standardize edilmesi konusunda il-ilçe müftülüklerinin maddi durumları sebebiyle aksaklıklar olduğunu bildirmiştir.

Edinilen veriler ışığında hafızlık eğitimindeki motivasyonu etkileyen unsurların başında eğitimi yürüten kurs hocasının geldiğini aktaran yazar, hocalara düşen büyük görevden bahsetmiştir.

Örgün eğitimle birlikte hafızlık uygulamasıyla birlikte hafızlığa olan yönelimin arttığı fakat bu uygulamanın geliştirilmesinin gerekliliğinden bahsedilen yazar, hafızlık yapan öğrencinin örgün eğitimden geri kalacak olması sebebiyle eğitimden bir beklentisi olmayan bireylerin hafızlık eğitimine yöneldiklerini belirtmektedir.

Eser, akademik üsluba uygun, aynı zamanda alan ile ilgili bilgisi kısıtlı olabilecek kişilerin de anlayabileceği bir dille inşa edilmiştir. Dil ve anlatım unsurları metnin okunabilirliğine katkı sağlamış, akıcı bir hale getirmiştir. Eserde veriler ayrı ayrı incelenip yorumlanmış ve verilerin bazen aynı ko-

nuyu sorgulaması sebebiyle tekrarlar içerse de bu tekrarlar eserin bütünlüğünü bozacak bir seviyede değildir. Eserin ilk baskısı olması sebebiyle, eserde teknik hususlarla alakalı hatalara az da olsa rastlanmıştır. Gelecek baskılarda bu sorunlar ortadan kaldırılabileceğini düşünmekteyiz.

Araştırmada kullanılan karma yöntem, yazar için ciddi bir yük getirmişse de verilerin karşılaştırılması ve kontrol edilebilmesi bakımından faydalı olmuştur. Nicel verilerin yeterli olmadığı yahut desteklenmeye ihtiyaç duyduğu noktalarda nitel veriler kullanılmıştır. Hafızlık konusu ile ilgili müstakil çalışmaların sayısının azlığı sebebiyle yazar, farklı ilim dallarındaki literatürden faydalanmış, kendinden sonraki araştırmacılara derli toplu, müstakil bir eser bırakmıştır. Kaynakça eşitliliği yönünden de öne çıkan eserde yazar, hafızlık konusu ile ilgili önceden yapılmış olan araştırmalarla kendi araştırmasının verileri arasında bağlantılar kurmuş ve bu bağlantılarla süreç içerisindeki değişme veya aynı kalmanın sebepleri üzerinde düşünmüştür. Bu sebeple hafızlık eğitimi veren kurumlarda görev yapan hocalar, kurum yöneticileri ile hafızlık eğitim program ve kurumlarını kurgulayanlar başta olmak üzere, ilgi duyan herkese eserin st düzey katkı sunacağını söylemek mümkündür.